

I.ÚS 367/03 ze dne 15. 3. 2005

N 57/36 SbNU 605

Svoboda projevu versus právo na ochranu osobnosti - Rejžek v. Vondráčková

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Nález

Ústavního soudu - I. senátu složeného z předsedkyně senátu JUDr. Ivany Janů a soudců JUDr. Františka Duchoně a JUDr. Vojena Güttlera - ze dne 15. března 2005 sp. zn. I. ÚS 367/03 ve věci ústavní stížnosti J. R. proti rozsudku Vrchního soudu v Praze z 25. 7. 2002 sp. zn. 1 Co 106/2002, jímž bylo stěžovateli uloženo zaslat vedlejší účastníci H. V. omluvu a uveřejnit ji v novinách, a proti rozsudku Nejvyššího soudu z 24. 4. 2003 sp. zn. 28 Cdo 2194/2002 o zamítnutí stěžovatelova dovolání.

I. Rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 7. 2002 č. j. 1 Co 106/2002-69 a rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2003 č. j. 28 Cdo 2194/2002-89 byla porušena základní práva a svobody stěžovatele plynoucí z čl. 17 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 7. 2002 č. j. 1 Co 106/2002-69 a rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 4. 2003 č. j. 28 Cdo 2194/2002-89 se proto zrušují.

Odůvodnění

Stěžovatel včasou a formálně správně podanou ústavní stížností navrhl zrušení v záhlaví označených rozsudků Vrchního soudu v Praze (dále též "vrchní soud") a Nejvyššího soudu. V ústavní stížnosti uvedl, že v rozhovoru pro Lidové noviny vyslovil názor, který vycházel z toho, že oblast populární hudby byla v 70. a 80. letech minulého století politicky omezována (a použil přitom s určitou nadsázkou pojmu mafie). Dále vyslovil názor, že tyto kontakty z dřívější doby zřejmě využila i H. V. v tomto smyslu upozornil na značnou personální kontinuitu v oblasti médií s dobou před rokem 1990, jak to ostatně vyplynulo též z dokazování před obecnými soudy. Stěžovatel postupu obecných soudů vytkl, že nezhodnotily všechny provedené důkazy, ale jen některé, a tím porušily jeho právo na spravedlivý proces. Navíc z odůvodnění rozhodnutí obecných soudů vůbec nevyplývá, proč měla být omluva otištěna též v MF Dnes, tedy v deníku, kterého se spor vůbec netýkal. Podle stěžovatele se jedná o konflikt dvou práv a svobod, a to práva na ochranu osobnosti na straně jedné a svobody projevu na straně druhé. Judikatura obecných soudů se přitom zatím zabývala spíše otázkami ochrany osobnosti, zatímco otázky svobody projevu nejsou zdaleka tolik frekventované. Z historického pohledu to není nijak překvapivé. I v období komunistického režimu soudy občas ustanovení na ochranu osobnosti aplikovaly, ale o nějaké ochraně svobody projevu pochopitelně nemohla být ani řeč. Obecné soudy proto porušily jeho právo na svobodu projevu. Stěžovatel také upozornil na rozdílnou judikaturu Nejvyššího soudu ve vztahu k jiným osobám a poukázal na spor vedený pod sp. zn. 30 Cdo 79/2001 s bývalým předsedou vlády M. Z. Tím došlo i k porušení principu rovnosti před zákonem.

Stěžovatel proto navrhl zrušení jak rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 7. 2002 č. j. 1 Co 106/2002-69, tak rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2003 č. j. 28 Cdo 2194/2002-89. Jedná se o rozhodnutí ve sporu o ochranu osobnosti vedeném u Městského soudu v Praze (dále též "městský soud") pod sp. zn. 32 C 10/2001 na základě žaloby podané H. V. (dále též "vedlejší účastnice") proti žalovanému stěžovateli. Vrchní soud rozsudkem, který je napadán ústavní stížností, změnil zamítavý rozsudek městského soudu ze dne 14. 1. 2002 č. j. 32 C 10/2001-35 a uložil stěžovateli jednak zaslat žalobkyni osobní dopis s omluvou, jednak na svůj náklad uveřejnit v denících Lidové noviny a Mladá fronta Dnes omluvu, ve všech případech ve znění, které obsahuje výroková část tohoto rozsudku. Dovolání stěžovatele proti uvedenému rozsudku vrchního soudu zamítl Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 24. 4. 2003, č. j. 28 Cdo 2194/2002-89.

V souladu s ustanovením § 42 odst. 3 a 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení a spis sp. zn. 32 C 10/2001 Městského soudu v Praze.

Vrchní soud v Praze ve svém vyjádření plně odkázal na svůj rozsudek.

Nejvyšší soud uvedl, že v rozhodnutí vycházel z publikované judikatury a neshledal nesprávnost dovoláním napadeného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze.

Vedlejší účastnice uvedla, že úvahy stěžovatele o tom, co myslel oněmi "mafíány", jsou irelevantní. Rozhodnutí obecných soudů nijak neohrožují svobodu projevu, jak snad naznačuje stěžovatel, protože soudy ukládají sankce pouze tam, kde svoboda projevu byla zneužita. Stěžovatel navíc dostal své povinnosti publikovat omluvu na stránkách denního tisku velmi svérázně, protože kromě soudem uloženého textu publikoval své vlastní postoje, včetně základních tezí samotné ústavní stížnosti. Proto navrhla ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

Ze spisu sp. zn. 32 C 10/2001 Městského soudu v Praze bylo zjištěno, že vedlejší účastnice jako žalobkyně podala dne 9. 1. 2001 na stěžovatele žalobu na ochranu osobnosti, v níž se ve třech žalobních návrzích, domáhala, aby žalovanému bylo uloženo: 1. zdržet se neodůvodněných mediálních útoků vůči žalobkyni, které by ji jednak spojovaly s neidentifikovanými mafíány, jednak by navozovaly dojem, že v roce 1977 podepsala tzv. Antichartu, 2. zaslat žalobkyni do tří dnů od právní moci rozsudku formou dopisu omluvu (v žalobě navrženém znění) za výroky stěžovatele publikované v rozhovoru pro Lidové noviny dne 6. 10. 2000 v rámci článku "Dívčí válka - jsou české zpěvačky ještě vůbec zpěvačky? Nejsou to už jen nalíčené tváře z obálek?", jakož i za výroky v příspěvcích do čtenářské rubriky Lidových novin z 16. a 23. 10. 2000, a 3. uveřejnit na svůj náklad v deníku Lidové noviny a v deníku MF Dnes omluvu (v žalobkyni navrženém znění) týkající se výroků žalovaného v Lidových novinách dne 6. 10. 2000 a 16. a 23. 10. 2000, neboť tyto příspěvky byly způsobily poškodit její pověst u široké veřejnosti.

Stěžovatel navrhl zamítnutí žaloby s tím, že v uváděných člancích pouze citoval ze zprávy ČTK ze dne 11. 2. 1977 a z článků v bývalém Rudém právu a Mladé frontě ze stejného data, z nichž plyne, že jméno vedlejší účastnice bylo uvedeno mezi signatáři tzv. Anticharty. Pokud jde o jeho výrok, že H. V. neztratila "kontakt na mafíány, kteří ji v sedmdesátých a osmdesátých letech tlačili do rádií, do televize, na desky", a proto slaví dnes svůj "come back", stěžovatel měl za to, že má právo vyslovit svůj názor na celou kulturní scénu. Nemyslel tím prý nic jiného než "bohužel existující praxi v této sféře, že bez kontaktů se sebelepší zpěvák na výsluní nedostane".

Městský soud provedl podrobné dokazování týkající se zejména poměrů v československé kultuře a populární hudbě přelomu 70. a 80. let minulého století. Rozsudkem ze dne 14. 1. 2002 č. j. 32 C 10/2001-35 pak žalobu v celém rozsahu zamítl. První ze žalobních návrhů neuznal důvodným, neboť "žalobkyně zvolila mediální cestu reprodukování svých názorů", na což stěžovatel "opakovaně reagoval", přičemž tento dialog nemůže být soudně zakázán. U návrhu na zaslání omluvy formou dopisu městský soud sice shledal, že výrokem stěžovatele o kontaktech "na mafíány" došlo k neoprávněnému zásahu do osobnostní sféry vedlejší účastnice. Jejím spojováním s mafíí, která se obecně chápe jako "mezinárodní zločinecká organizace", spojená s "brutálním násilím či vyhrožováním, únosy apod.", došlo tedy k nepřiměřené kritice. Podle závěru soudu, navržená formulace omluvy neodpovídá zjištěnému neoprávněnému zásahu po stránce skutkové a neodpovídá ani znění projevu stěžovatele. Pokud jde o spor o údajný podpis tzv. Anticharty, městský soud konstatoval, že není zřejmé, proč a z jakého důvodu obě strany tohoto sporu podpisem či nepodpisem "Anticharty" argumentují. Uzavřel, že nakonec je otázkou vkusu, jaké argumenty hudební kritik při hudební kritice používá.

O odvolání žalobkyně proti rozsudku městského soudu rozhodl Vrchní soud v Praze rozsudkem dne 25. 7. 2002 č. j. 1 Co 106/2002-69. Rozsudek městského soudu změnil tak, že stěžovateli uložil do tří dnů od právní moci rozsudku zaslat žalobkyni formou osobního dopisu omluvu v tomto znění: "Vážená paní H. V., ve svém rozhovoru pro Lidové noviny, otištěném v souhrnném materiálu dne 6. 10. 2000, jsem o Vás mimo jiné uvedl: ...jí se zřejmě podařilo neztratit kontakt na mafíány, kteří ji v sedmdesátých a osmdesátých letech tlačili do rádií, do televize, na desky. Teď slavila come back v Polsku, ba dokonce s G. v Carnegie Hall. Za tento zásah do Vaší pověsti se proto omlouvám. J. R."

Stěžovateli bylo dále uloženo uveřejnit do 15 dnů od právní moci rozsudku na svůj náklad v deníku Lidové noviny a v deníku MF Dnes omluvu ve znění: "Ve svém rozhovoru pro Lidové noviny, otištěném dne 6. 10. 2000 v článku pod názvem Dívčí válka - jsou české zpěvačky ještě vůbec zpěvačky? Nejsou to už jen dokonale

nalíčené tváře z obálek?, jsem o paní H. V. mimo jiné uvedl: ...jí se zřejmě podařilo neztratit kontakt na mafiány, kteří ji v sedmdesátých a osmdesátých letech tlačili do rádií, do televize, na desky. Teď slavila come back v Polsku, ba dokonce s G. v Carnegie Hall. Za tento zásah do její pověsti se proto paní H. V. omlouvám. J. R." .

Byl zamítnut žalobní návrh, aby znění omluvy obsahovalo také text: "Má úvaha o neztraceném kontaktu na mafiány byla zavádějící a nebyla adekvátní povaze jejich pracovních a společenských kontaktů" a aby tu bylo použito i slovo "dobré".

Pokud jde o výrok stěžovatele o "kontaktu na mafiány", odvolací soud dovodil, že jde o "skutkové tvrzení" a že spojení někoho s mafiány, tedy členy organizace obecně pojímané jako zločinecké, pohybující se mimo rámec zákona, zpochybňuje čest a důstojnost takové osoby. V daném případě je pak spojení žalobkyně jako populární zpěvačky s mafií dáváno do souvislostí s jejím profesionálním úspěchem a zpochybňuje se tak zejména její čest profesní. Při posouzení významu slova "mafie" není rozhodné, co tím měl stěžovatel na mysli, protože by to musel ve zmiňovaném článku sám rozvést, což neučinil. Stěžovatel neprokázal pravdivost svého tvrzení, že žalobkyně měla v sedmdesátých a osmdesátých letech kontakty s mafií, které se jí podařilo neztratit, a proto slaví svůj come back. Odvolací soud se neztotožnil s námitkou stěžovatele, že žalobkyně jako zpěvačka populární hudby, a tedy osoba veřejného zájmu, musí snášet širší limity při kritice své osoby, neboť podle odvolacího soudu ani osoby veřejného zájmu nejsou povinny snášet nepravdivá skutková tvrzení, jako je tomu v této věci.

Odvolací soud se věnoval i vztahu mezi čl. 10 a čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina"), kterážto práva jsou podle jeho názoru zásadně rovnocenná. S odvoláním na nález sp. zn. I. ÚS 156/99 [Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu (dále jen "Sbírka rozhodnutí"), svazek 17, nález č. 19, str. 133], kterým argumentoval stěžovatel, odvolací soud dovodil, že při zvažování přednosti jednoho práva před druhým je třeba vždy přihlížet k okolnostem konkrétní věci. "Právě okolnosti dané věci", uvedl odvolací soud, "svědčí předností práva na ochranu osobnosti žalobkyně, neboť uvedení předmětného údaje o žalobkyni, jehož pravdivost v řízení nebyla prokázána, je zneužitím práva na svobodu projevu."

Proti rozhodnutí odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání. Upozornil na skutečnost, že jeho výroky vůči vedlejší účastníci mají přenesený význam. Podle něj "je jednoduše nemožné věřit tomu, že čtenář, který při četbě předmětné ankety dospěl ke slovu "mafiáni", toto slovo nepochopil tak, jak bylo míněno dovolatelem (nyní stěžovatelem). Žádný rozumně uvažující čtenář by si, vzhledem ke kontextu výroku, nemohl myslet, že stěžovatel obviňuje žalobkyni z kontaktů s klasickými zločineckými strukturami mafie italského nebo amerického typu." Stěžovatel zdůraznil, že neuvedl, že by profesní úspěch žalobkyně bylo možno přičítat jedině jejím zmíněným kontaktům s "mafiány". Podle stěžovatele skutkové zjištění o tom, že tu došlo k poškození profesionální pověsti žalobkyně, nemá žádnou oporu v provedeném dokazování.

Nejvyšší soud dovolání stěžovatele zamítl rozsudkem ze dne 24. 4. 2003 č. j. 28 Cdo 2194/2002-89. V odůvodnění mj. odkázal na rozhodnutí uveřejněné pod č. 15/1996 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, v němž Nejvyšší soud zaujal jednoznačný právní názor, že samo uveřejnění nepravdivého údaje dotýkajícího se osobnosti fyzické osoby zakládá zpravidla neoprávněný zásah do práva na ochranu její osobnosti, odůvodňující požadavek na přiměřeně zadostiučinění podle ustanovení § 13 odst. 1 občanského zákoníku (dále jen "ObčZ"). Neoprávněným zásahem je podle Nejvyššího soudu zásadně každé nepravdivé tvrzení anebo obvinění zasahující do práv fyzické osoby chráněných ve smyslu ustanovení § 11 ObčZ (s odkazem na judikaturu publikovanou ve Sborníku III. Nejvyššího soudu ČR, SEVT, Praha 1980, str. 172 a str. 193). K úspěšnému uplatnění práva na ochranu osobnosti postačí podle Nejvyššího soudu zjištění, že zásah byl objektivně způsobilý narušit nebo ohrozit práva chráněná ustanovením § 11 ObčZ. Nevyžaduje se vyvolání následků (s odvoláním na ustálenou judikaturu). Nejvyšší soud uzavřel, že dovolání není důvodné, neboť "došlo k uveřejnění výroku žalovaného, zasahujícímu právo žalobkyně na ochranu jejich osobnostních práv, přičemž v řízení nebylo prokázáno, že by tento slovní výrok žalovaného odpovídal skutečnosti, a že by tedy byl pravdivý".

Na základě soudem uloženého výkonu rozhodnutí se stěžovatel omluvil H. V. jak dopisem dne 30. 5. 2003, tak na stránkách Lidových novin a MF Dnes dne 23. 6. 2003.

Z příloh založených ve spise bylo zjištěno, že dne 6. 10. 2000 uveřejnily Lidové noviny v příloze Pátek Lidových novin na stranách 10-14 článek pod názvem "Dívčí válka - jsou české zpěvačky ještě vůbec zpěvačky? Nejsou to už jen nalíčené tváře z obálek?". Článek se obsáhle věnoval poměrům v české populární hudbě, zejména si všiml toho, že českou populární hudbu "ovládá" osm zpěvaček, které mezi sebe nepustí jakékoliv další adeptky. V této souvislosti byly úvodem vysloveny mj. otázky, na jakých principech funguje svět českých zpěvaček, proč "jsou na špici stále jedny a tytéž dámy", jak dalece závisí popularita na mediální prezentaci atd.

Článek obsáhle citoval, vedle dalších osobností, též názory stěžovatele, kterého prezentoval již v úvodu jako "kritika z nejkritičtějších". Stěžovatel zde mj. uvedl, že považuje svět české ženské pop-music za "podivnou komunitu, která je uzavřená a do svého prostředí odmítá pustit kohokoli dalšího ze světa české hudby". Podle jiného výroku stěžovatele "v českém showbiznyse jako by fungovala opoziční smlouva. Žádný nový talent se tu nemůže prosadit. ... Za vším stojí ta stáj, která zpěvačky podporuje. A zmiňované slečny nebo paní jsou populární, i když nikdo vlastně neví proč" (str. 11 citované přílohy Lidových novin). Stěžovatel se následně vyslovil k celkem osmi nejpopulárnějším českým zpěvačkám, mj. o L. B. řekl např.: "Musím ocenit, jak se B. dokázala vymanit z pevného sevření různých grázlů, kteří ji využívali v době, kdy se v rádiích hrály Neposlušné tenisky."; o I. B. mj. řekl: "Je to zpěvačka slušně technicky disponovaná, ale nebýt Š., nedokážu si představit, jak by se prosadila."; o H. V. (tento výrok se stal předmětem soudního sporu a je předmětem i této ústavní stížnosti): "Můžeme se na ni dívat několika způsoby - i jako na osobu, která se jako jiné a jiní z pop-music zapletla s minulým režimem. Jenže jí se zřejmě podařilo neztratit kontakt na mafiány, kteří ji v sedmdesátých a osmdesátých letech tlačili do rádií, do televize, na desky. Teď slavila come back v Polsku, ba dokonce s G. v Carnegie Hall. Velmi dojemně zpívat pro podezřelého Š. kámoše Čechoameričana J. ..."; o D. R.: "Zázračné, protěžované děvčátko ze Slovenska, které podporovala š. mafie, pardon, ti nezištní "zvoníci normalizačního štěstí"".

Vedle stěžovatele takto hodnotí zákulisí populární hudby i jedna z rozebíraných interpretek, zpěvačka L. M.: "Svět showbiznyse je opravdu velmi tvrdý. Ta zranění, šlehy, intriky, zpochybňování vašich výsledků, zamlžování skutkové podstaty, povrchní hodnocení ... To se děje v zákulisí. Je to zápas mezi gramofonovými firmami, boj o to, jak která z nich dokáže svůj projekt nafouknout, nebo cizí projekt naopak zhatit. Je to brutální a perverzní".

Článek je pak uzavřen následujícím konstatováním: "Hudební kritici se mohou třeba stavět na hlavu - i dál bude svět českých zpěvaček světem neproniknutelným a nezničitelným. Jediné, co si lze přát, je, aby se bulvární média snažila "udělat" hvězdu, na kterou se dá nejen koukat, ale kterou lze i poslouchat".

Dne 14. 10. 2000 publikovaly Lidové noviny ve víkendové příloze obsáhlý rozhovor s vedlejší účastnicí pod názvem "Měla jsem snad emigrovat?" a podtitulem "H. V. 35 let na vrcholu". Rozhovor byl, podle vlastního vyjádření vedlejší účastnice v žalobě, koncipován jako odpověď na stěžovatelovy názory v Lidových novinách ze dne 6. 10. 2000. Rozhovor byl publikován na dvou velkých stranách novinového formátu. V rozhovoru mj. na výrok stěžovatele o "kontaktech na mafiány" reagovala slovy: "A ta druhá invektiva byla z pera pana R., že? Pakliže on o mně hanlivě píše jako o zpěvačce režimu, tak on musel být jeho pisálkem, když ve stejných dobách tvořil své články a bral za to od režimu peníze. Mně ale nezáleží vůbec na tom, co pan R. napsal. Myslím, že za mne dostatečně mluví výsledky mé práce a její ohlasy věcné a seriózní kritiky, jak zdejší, tak zahraniční. ... A ty politické útoky jsou jen ubohým výmyslem a pomluvou. A jak víte, proti pomluvě člověk nemůže účinně bojovat. O mých politických postojích vědí velmi dobře moji přátelé a spolupracovníci z branže.". Vedlejší účastnice v tomto rozhovoru mj. odmítla tvrzení, že snad v roce 1977 podepsala tzv. Antichartu.

Stěžovatelova reakce na uvedený rozhovor byla publikována v následujícím vydání Lidových novin dne 16. 10. 2000 v rubrice "Ohlasy a dopisy" pod názvem "Ach, ta H. paměť!". V krátkém příspěvku stěžovatel citoval Rudé právo ze dne 11. 2. 1977 jako doklad toho, že mezi signatáři tzv. Anticharty je uvedena i vedlejší účastnice. Její reakce na stěžovatelův příspěvek ze dne 16. 10. 2000 byla publikována v Lidových novinách dne 21. 10. 2000 pod názvem "Nejsem lhářka". V něm zdůraznila, že tzv. Antichartu nikdy nepodepsala, neboť byla v té době na zahraničním zájezdu. Následující vydání Lidových novin (23. 10. 2000) pak přineslo odpověď stěžovatele, který argumenty H. V. odmítl v krátkém příspěvku nazvaném "Další H. neplatný pokus".

Ústavní soud při posuzování každé ústavní stížnosti a rozhodování o ní je především povinen respektovat, s odvoláním na svou ustálenou judikaturu, že není oprávněn zasahovat do jurisdikční činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 91 Ústavy České republiky (dále jen "Ústava"), a proto nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Předpokladem respektování této zásady je však dodržení podmínky, že tyto soudy ve své činnosti postupují ve shodě s ústavním pořádkem.

Tato podmínka v daném případě respektována nebyla, proto je ústavní stížnost důvodná.

Podle čl. 10 odst. 1 Listiny má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Podle čl. 17 odst. 1 Listiny je svoboda projevu zaručena. Podle odstavce 2 téhož článku má každý právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem. Články 10 i 17 Listiny vyjadřují základní ústavní hodnoty právního řádu České republiky jako demokratického právního státu. Ústavně zaručené právo vyjadřovat své názory je obsahově omezeno právy jiných, zejména právy

uvedenými v čl. 10 Listiny. Kolize obou práv se realizuje v rovině podústavní, např. při aplikaci § 11 a násl. ObčZ, jak tomu bylo i v této věci. Při aplikaci těchto zákonných ustanovení musí mít soudce vždy na paměti ústavní dimenzi aplikace zákona, která se projevuje poměřováním obou ústavních práv. Jak opakovaně upozorňuje Ústavní soud, jednou z funkcí Ústavy, zvláště pak ústavní úpravy základních práv a svobod, je její "prozařování" celým právním řádem. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod. V individuálních věcech to znamená povinnost soudů interpretovat jednotlivá zákonná ustanovení, v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod (srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 139/98, Sbirka rozhodnutí, svazek 12, nález č. 106, str. 97).

Důležitost v individuálním případě protichůdných práv a svobod je dána konkrétními okolnostmi věci, hierarchií společenských hodnot a ústavními základy právního řádu. Jak upozorňuje právní doktrína, "problematika relativních preferencí přitom v těch nebo oněch ohledech není - a namnoze ani nemůže či nemá být - vyřešena cestou legislativy v platném právu, takže bývá řešena, při dotváření práva, cestou interpretace při jeho aplikaci" (Boguszak J., K teorii tvorby práva (hodnoty, normy, právní principy), in: Právnická fakulta UK 1348-1998, jubilejní sborník, Praha 1998, str. 168). Při střetu svobody projevu s právem na ochranu osobnosti, tedy základních práv, která stojí na stejné úrovni, bude vždy v první řadě věcí nezávislých soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého jednotlivého případu pečlivě zvážily, zda jednomu právu nebyla nedůvodně dána přednost před právem druhým (srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 154/97, Sbirka rozhodnutí, svazek 10, nález č. 17, str. 113).

Ústavní soud nemůže zasáhnout do rozhodnutí obecného soudu jen proto, že by sám provedl poměřování ústavních hodnot a základních práv jinak a dospěl by k jinému závěru. Ústavní soud však zasáhne a bude chránit základní právo, pokud se obecné soudy dopustily omylu při hodnocení významu základního práva nebo svobody. Obecně: čím závažnější zásah obecného soudu do určitého práva, tím důkladnější přezkum rozhodnutí obecného soudu Ústavním soudem (srov. obdobně judikaturu Spolkového ústavního soudu, publikovanou jako BVerfGE 42, 143 [str. 148-149]).

Ústavní soud má za to, že obecné soudy nevzaly náležitý zřetel na ústavněprávní povahu této věci. Nejvyšší soud se ve svém rozhodnutí ústavněprávnímu aspektu této věci nevěnuje vůbec, Vrchní soud v Praze jako soud odvolací jen v jednom stručném odstavci, v němž bez jakékoliv argumentace činí závěr, že svoboda projevu v dané věci nebyla porušena. Tím ovšem obecné soudy daly nedůvodně přednost jednomu základnímu právu před právem druhým, přičemž jejich zásah do svobody projevu stěžovatele, jak bude vyloženo dále, je nutno hodnotit jako velmi závažný a ohrožující veřejnou diskusi o pozadí populární hudby jako předmětu obecného zájmu.

Obecné soudy považují výrok stěžovatele, podle něhož se H. V. "zřejmě podařilo neztratit kontakt na mafiány, kteří ji v sedmdesátých a osmdesátých letech tlačili do rádií, do televize, na desky", za tvrzení skutečnosti. Protože se stěžovateli nepodařilo prokázat pravdivost této "skutečnosti", nemohl ve sporu podle obecných soudů uspět. Jak vyplývá z dlouholeté judikatury Evropského soudu pro lidská práva, hodnotový soud a tvrzení skutečnosti se zásadním způsobem liší. Zatímco existence skutečností může být prokázána, pravdivost hodnotových soudů není dokazatelná, neboť hodnotové soudy nepopisují skutečnost, ale naopak ji více či méně volně interpretují [analyzováno podrobně např. ve věci Lingens proti Rakousku (1986), odst. 46]. Zatímco tvrzení určitých nepravdivých skutečností samo o sobě lze dokonce i obecně zakázat, vyslovování názorových soudů, byť kontroverzních, zásadně požívá ústavní ochrany (srov. např. BVerfGE 90, 241 na jedné straně a např. BVerfGE 90, 1 na straně druhé).

Požadavek dokázat pravdivost hodnotového soudu s ohledem na jeho nespílitelnost tedy sám o sobě porušuje svobodu projevu. To neznamená, že hodnotové soudy jsou zcela nenapadnutelné v rámci řízení na ochranu osobnosti. Tam, kde je nějaké prohlášení hodnotovým soudem, může přiměřenost zásahu do osobnostních práv záviset na tom, zda existuje dostatečný faktický podklad pro napadené prohlášení, protože i hodnotový soud, bez jakéhokoli faktického podkladu, může být přehnaný [srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věcech De Haes a Gijssels proti Belgii (1997) a Oberschlick proti Rakousku (č. 2) (1997)].

Otázku, zda je prohlášení stěžovatele o kontaktech H. V. "na mafiány, kteří ji v sedmdesátých a osmdesátých letech tlačili do médií", tvrzením skutečnosti nebo hodnotovým soudem, nelze dovozovat jen z jedné izolované věty, jak činí obecné soudy. Z výše zmíněných příloh spisu městského soudu Ústavní soud zjistil, že článek "Divčí válka - jsou české zpěvačky ještě vůbec zpěvačky? Nejsou to už jen nalíčené tváře z obálek?" se obsáhle a kriticky věnoval poměrům v české populární hudbě, zejména různým zákulisním vlivům a tlakům

nejrůznějších hudebních manažerů a nahrávacích firem. Stěžovatel na jiném místě říká, že považuje svět české ženské pop-music za "podivnou komunitu, která je uzavřená a do svého prostředí odmítá pustit kohokoli dalšího ze světa české hudby"; "Za vším stojí ta stáj, která zpěvačky podporuje. A zmiňované slečny nebo paní jsou populární, i když nikdo vlastně neví proč" (str. 11 výše citované přílohy Lidových novin z 6. 10. 2000) a hovoří o tom, že důležité osobnosti československé populární hudby dodnes ovlivňují i českou mediální scénu. V tomto smyslu se Ústavní soud ztotožňuje se stěžovatelem, že v žádném případě nemůže průměrný čtenář, který čte zmiňovaná slova v kontextu celého článku, chápat stěžovatelovu kritiku vedlejší účastnice tak, že je jako zpěvačka, v kontaktu se členy mafie, tedy "mezinárodní zločinecké organizace" spojené, slovy Městského soudu v Praze, s "brutálním násilím či vyhrožováním, únosy apod.". Výroky stěžovatele nejsou v kontextu celého článku tvrzením skutečnosti, ale hodnotovým soudem. Pokud obecné soudy požadovaly prokázání tohoto hodnotového soudu, postupovaly protiústavně a porušily jak čl. 17 odst. 2 Listiny, tak čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva").

K tomu, aby hodnotový soud nevybočil z mezí ústavnosti, se obecně vyžaduje, aby měl určitý základ. Při hodnocení základu hodnotového soudu je nutné vzít zřetel na celý článek, nikoliv jen na jednu či dvě dotčené věty, jak to činí obecné soudy, stejně jako na celospolečenský kontext, v němž jsou určité výroky pronášeny [srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Feldek proti Slovensku (2001), odst. 86, interpretující hodnotící adjektivum "fašistický"].

Z článku je patrné, že byl koncipován jako příspěvek kritický a že stěžovatel jako hudební kritik byl přizván jako "kritik z nejkritičtějších", jak uvádí článek již v samotném úvodu. Stěžovatel velmi negativně hodnotí producenty z období komunistického režimu, když např. o L. B. uvádí, že byla "v sevření různých grázlů, kteří ji využívali v době, kdy se v rádiích hrály Neposlušné tenisky" (tedy v době na konci 80. let), prosazení I. B. přisuzuje zejména vlivu "Š.". Samotné slovo mafie není použito jen ve vztahu k H. V., ale také ve vztahu k D. R., kterou podle stěžovatele "podporovala š. mafie, pardon, ti nezištní "zvoníci normalizačního štěstí".". V tomto výroku na str. 12 citovaného článku tedy stěžovatel dokonce naznačuje, co onou "mafíí", resp. "mafíány" míní. Podle Ústavního soudu je nepochybné, že pro expresivní, polemické a kontroverzní hodnocení pozadí populární hudby jako "mafie" nebo "mafíánů" měl stěžovatel určitý podklad a určitý podklad mu poskytují i výroky jedné ze zpěvaček v citovaném článku ("Svět showbyznysu je opravdu velmi tvrdý. Ta zranění, šlehy, intriky, zpochybňování vašich výsledků, zamlžování skutkové podstaty, povrchní hodnocení ... To se děje v zákulisí. Je to zápas mezi gramofonovými firmami, boj o to, jak která z nich dokáže svůj projekt nafouknout, nebo cizí projekt naopak zhatit. Je to brutální a perverzní."). Hodnotový soud stěžovatele byl navíc postaven na informacích široké veřejnosti všeobecně známých (např. návrat producentů, kteří významně ovlivňovali populární hudbu před rokem 1990).

Je pravda, že veřejně šířená stanoviska by zásadně neměla vybočit z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti, neboť jinak by ztratila charakter korektního úsudku nebo komentáře a jako taková by se mohla ocitnout mimo meze ústavní ochrany (srov. nález sp. zn. III. ÚS 359/96, Sbírka rozhodnutí, svazek 8, nález č. 95, str. 367). Tento názor Ústavního soudu ovšem nelze vykládat tak, že polemická, kontroverzní, šokující nebo třeba i někoho urážející tvrzení nejsou v žádném případě hodna ústavní ochrany. Ústavní soud se ztotožňuje s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, podle níž svoboda projevu představuje jeden z nejdůležitějších základů demokratické společnosti a jednu z hlavních podmínek pokroku a rozvoje každého jednotlivce. Jako taková se svoboda projevu vztahuje nejen na "informace" nebo "myšlenky" příznivě přijímané či považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují: tak tomu chtějí pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti. Srov. např. rozhodnutí Fuentes Bobo proti Španělsku (2000). Je základním principem soudobé euroatlantické společnosti, že i nadnesené a přehánějící názory, a to dokonce i názory někoho urážející, jsou-li proneseny ve veřejné či politické debatě, jsou názory ústavně chráněnými [srov. rozhodnutí Spolkového ústavního soudu BVerfGE 61, 1 nebo BVerfGE 90, 1 či rozhodnutí Nejvyššího soudu USA New York Times Co. v. Sullivan 376 U.S. 254 (1964)]. Ústavní soud má opakovaně za to, že každý názor, stanovisko nebo kritika je, vzhledem k významu svobody projevu podle čl. 17 odst. 1 Listiny, zásadně přípustným (srov. nález sp. zn. II. ÚS 357/96, Sbírka rozhodnutí, svazek 9, nález č. 156, str. 355); omezení svobody projevu je proto výjimkou, kterou je nutno interpretovat restriktivně a lze ji ospravedlnit jen kvalifikovanými okolnostmi.

Kromě výše uvedených argumentů je nutno obecným soudům vytknout též to, že nedostatečně přihlédly k postavení vedlejší účastnice. Lze obecně konstatovat, že osoby veřejně činné, tedy politici, veřejní činitelé, mediální hvězdy aj. musí akceptovat větší míru veřejné kritiky než jiní občané. Na tomto principu je postavena i judikatura Evropského soudu pro lidská práva [podrobně např. ve věci Lingens proti Rakousku (1986)], stejně jako judikatura Nejvyššího soudu USA, srov. např. New York Times Co. v. Sullivan 376 U.S. 254 (1964) a Gertz v. Robert Welch, Inc. 418 U.S. 323 (1974)]. Důvod tohoto principu je dvojitý. Jednak se jím podporuje

veřejná diskuse o veřejných věcech a svobodné utváření názorů. Co největší bohatost diskuse o věcech veřejných by měla být státní mocí regulována jen v míře nezbytně nutné (srov. čl. 17 odst. 4 Listiny). Současně tím stát akceptuje, že jeho mocenský zásah do svobody projevu za účelem ochrany dobrého jména jiných občanů by měl přijít subsidiárně, tedy pouze tehdy, pokud nelze napravit škodu jinak. Škodu lze napravit jinak než zásahem státu, například užitím přípustných možností k oponování kontroverzním a zavádějícím názorům. Tak lze často minimalizovat škodlivý následek sporných výroků mnohem efektivněji než cestou soudního řízení. Pro osoby činné v oblasti veřejného života, ať již jde o politiky nebo o osobnosti veřejně známé, obecně platí, že disponují mnohem snadnějším přístupem k médiím, a mají tak mnohem snadnější možnost vyvrátit to, co ony samy považují za smyšlenky. Soudní ochrana dobrého jména takovýchto veřejně činných osob je i proto realizována v míře menší než ochrana dobrého jména kohokoliv jiného, který má mnohem menší spektrum možností vstoupit do veřejné diskuse než osoba veřejně činná.

Tyto teoretické premisy jsou zde plně aplikovatelné. Diskuse o pozadí české populární hudby je diskusí o věci veřejné. Veřejné věci jsou přitom typicky otázky politické, ale stejně tak otázky související s celospolečenskými tématy kulturními, sportovními atd. Státní moc proto může diskusi těchto otázek regulovat jen výjimečně a jen v míře zcela nezbytně nutné.

Je nepochybné, že vedlejší účastnice jako zpěvačka populární hudby je osobou činnou v oblasti veřejného života. Jako taková disponuje podstatně snadnějším přístupem do médií než jakýkoliv "běžný" občan. Jak ostatně vedlejší účastnice sama připouští v žalobě ze dne 4. 1. 2001, dvoustránkový rozhovor otištěný v Lidových novinách dne 14. 10. 2000 byl koncipován (jejími slovy) jako "odpovídající odpověď" na stěžovatelovy výroky obsažené v článku "Dívčí válka". V tomto smyslu není věcí soudů do veřejné diskuse mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí vstupovat, protože veřejná diskuse je tím nejlepším fórem pro utváření názorů a hledání odpovědi na otázky toho typu, o něž v této věci jde. Soudní rozhodnutí bude v obdobné věci jen zřídka účelné a naopak bude zpravidla představovat protiústavní omezení svobody projevu.

Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy tím, že interpretovaly význam slova "mafíáni" jako tvrzení skutečnosti odpovídající údajné účasti vedlejší účastnice - zpěvačky - na organizovaném zločinu, postupovaly protiústavně, neboť v rozporu s čl. 17 odst. 2 Listiny a čl. 10 Úmluvy požadovaly prokázání hodnotového soudu, což z podstaty věci není možné. Obecné soudy navíc zcela svévolně nevzaly do úvahy jiné významy slova "mafie" a "mafíáni", významy jim nabízené stěžovatelem, které nesouvisejí se zločineckou organizací založenou na vraždách a únosech, ale spíše kritizují společnost založenou na konexích a neprůhledných vazbách. Tyto jiné a extenzivnější významy slova "mafie" a "mafíáni" se jeví, s ohledem na kontext celé věci i na význam výroků stěžovatele, mnohem pravděpodobnějšími, než je zcela nepravděpodobný a do kontextu článku nijak nezapadající význam připisovaný oněm výročkům soudy obecnými. Ústavní soud nemohl nevzít v úvahu, že vedlejší účastnice jako zpěvačka populární hudby je osobou veřejně známou, která musí snést větší rozsah kritiky než občané veřejně nevystupující; navíc má sama dostatek možností, jak mediálně prezentovat svůj nesouhlas s názory stěžovatele. Je na čtenářích, a nikoliv na soudech, aby sami posoudili, zda je či není stěžovatelovo hodnocení stavu české populární hudby rozumné a přesvědčivé.

S ohledem na všechny výše uvedené argumenty Ústavní soud nálezem vyhověl ústavní stížnosti a označená rozhodnutí obecných soudů zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb. pro rozpor s čl. 17 odst. 2 Listiny a čl. 10 Úmluvy.